

Kształcenie modułowe w reformowanym systemie edukacji zawodowej

Od września 2012 r. weszła w życie kolejna faza reformy polskiego systemu edukacji zawodowej. „Zaproponowane organizacyjne i merytoryczne zmiany w systemie kształcenia zawodowego wynikają z potrzeb polskiej gospodarki i rynku pracy, powiązanych z nimi strategii rozwoju kraju i regionów oraz naszych zobowiązań jako państwa członkowskiego Unii Europejskiej. Zobowiązania te odnoszą się zwłaszcza do odnowionej Strategii Lizbońskiej oraz powiązanych z nią inicjatyw i dokumentów: Strategii uczenia się przez całe życie, Europejskich i Krajowych Ram Kwalifikacji, europejskiego systemu transferu osiągnięć w kształceniu i szkoleniu zawodowym, europejskich ram odniesienia na rzecz zapewniania jakości w kształceniu i szkoleniu zawodowym, suplementu EUROPASS oraz walidacji pozaformalnego i nieformalnego uczenia się” [Założeń... 2010].

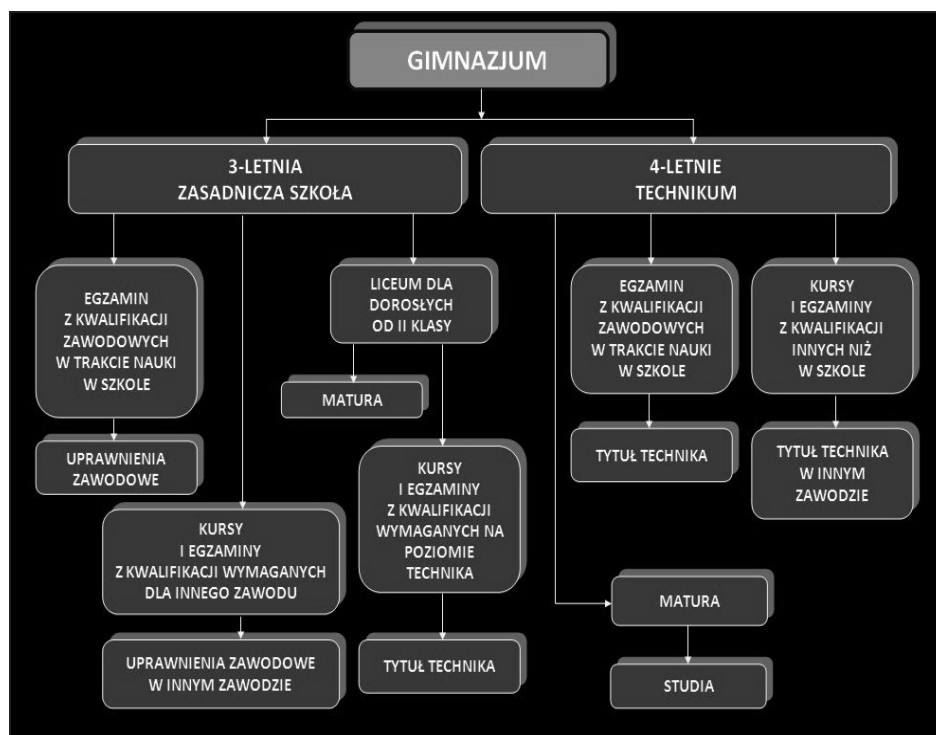
Należy jednak wyraźnie zaznaczyć, że przez ponad dwie dekady w Polsce występował proces narastającej marginalizacji szkolnictwa zawodowego. Prowadzono sukcesywną likwidację technikum, a szczególnie zasadniczych szkół zawodowych by w ich miejsce powoływać licea. Był to najprostszy sposób rozwiązania problemu niedofinansowanych, niedostosowanych do zachodzących zmian szkół zawodowych. Zamiast je unowocześniać, wymieniać park maszynowy, zachęcać do współpracy ośrodki technologiczne, firmy i uczelnie techniczne, wydano na nie wyrok śmierci. Postawiono na niewymagające dużych nakładów finansowych kształcenie ogólne. Tymczasem bez szkolnictwa zawodowego i technicznego rozwój gospodarczy kraju jest niemożliwy. W Niemczech, Austrii czy Szwajcarii ponad 70% absolwentów gimnazjów kontynuuje naukę w szkołach zawodowych. Nawet we Francji o podobnym jak w Polsce scentralizowanym systemie edukacji ten odsetek wynosi 60% [Zawłocki 2009]. Ostatnie lata pokazały, jakim błędem było dopuszczenie do upadku szkolnictwa zawodowego. Teraz z wielkim trudem podejmowane są działania, których celem ma być odbudowa edukacji zawodowej.

Zmiany w oświacie zawodowej od września 2012 r. obejmują następujące obszary:

- system szkół ponadgimnazjalnych;
- centra kształcenia zawodowego i ustawicznego;
- kwalifikacyjne kursy zawodowe;

- podstawa programowa kształcenia ogólnego w szkołach ponadgimnazjalnych;
- klasyfikacja zawodów szkolnictwa zawodowego;
- ramowe plany nauczania dla szkół ponadgimnazjalnych;
- podstawa programowa kształcenia w zawodach;
- egzamin potwierdzający kwalifikacje zawodowe;
- pomoc psychologiczno-pedagogiczna;
- egzamin eksternistyczny;
- kształcenie ustawiczne – formy pozaszkolne.

Aktualną strukturę systemu edukacji zawodowej przedstawia rys. 1.

Rys. 1. Aktualna struktura systemu edukacji zawodowej

Obecna faza reformy szkolnictwa zawodowego ma przede wszystkim na celu poprawę jakości i efektywności kształcenia zawodowego oraz zwiększenie jego atrakcyjności poprzez powiązanie z rynkiem pracy. Jednym z najważniejszych aspektów jakości kształcenia jest opracowana nowa podstawa programowa dla każdego zawodu. Jest ona opisana językiem efektów kształcenia, jednocześnie określając wymagania egzaminacyjne zgodnie z Krajowymi Ramami Kwalifikacji. Nowa podstawa kształcenia zawodowego pozwoliła na opracowanie wspólnie z pracodawcami programów nauczania o strukturze modułowej.

Koncepcja kształcenia modułowego jest zdaniem wielu ekspertów skutecznym sposobem na elastyczne wprowadzanie zmian w nauczanych treściach w ramach kształcenia w zawodzie, podążających za zmianami na rynku pracy [Symela 2009]. W tabeli 1 przedstawiono podstawowe różnice w procesie kształcenia realizowanym na podstawie programów nauczania o strukturze przedmiotowej i modułowej.

Tabela 1

Porównanie realizacji procesu kształcenia na podstawie programów nauczania o strukturze przedmiotowej i modułowej

W kształceniu zawodowym realizowanym na podstawie programu nauczania o strukturze	
przedmiotowej:	modułowej:
występuje podział na zajęcia teoretyczne i praktyczne	występuje pełna integracja teorii z praktyką
dominują czynności pedagogiczne nauczyciela, dominuje dedukcyjny tok kształcenia	uczący się sam rozwiązuje zadania, nauczyciel pełni rolę mentora, doradcy, organizatora procesu kształcenia zawodowego
wiedomości i umiejętności nie wynikają z zadań, z jakimi uczeń spotyka się w praktyce zawodowej	zadania zawodowe wykonywane są w warunkach zbliżonych do rzeczywistych
dominują metody podające	preferowane są metody problemowe i praktyczne
nie jest wymagany podział klasy na grupy ćwiczeniowe, optymalna liczebność klasy – 20–25 uczniów	zajęcia dydaktyczne należy prowadzić w 10-15-osobowych grupach, podzielonych na kilkusobowe zespoły w zależności od treści programowych jednostek modułowych

Źródło: E. Hejłasz, Wdrażanie modułowych programów nauczania do praktyki szkolnej, Warszawa 2009.

Strategia kształcenia modułowego zrywa z konwencją odrębnych programów dla poszczególnych teoretycznych przedmiotów zawodowych i zajęć praktycznych, wprowadzając modułowy układ zintegrowanych treści kształcenia z różnych dziedzin wiedzy teoretycznej i praktycznej. W tej koncepcji edukacji zawodowej cele i treści kształcenia (założone efekty kształcenia) wynikają z przyszłych zadań zawodowych, gdyż czynności wykonywane przez uczniów podczas zajęć szkolnych są bardzo zbliżone do tych, które wykonywane są na stanowisku pracy. Nie ma tutaj podziału na zajęcia teoretyczne i praktyczne, zaś proces uczenia się dominuje nad procesem nauczania. Tak zaprojektowany i realizowany proces kształcenia pozwala na tworzenie elastycznych, dostosowanych do oczekiwań pracodawców ofert nabywania kwalifikacji i kompetencji zawodowych, a w razie potrzeby umożliwia szybkie przekwalifikowanie oraz

elastyczne dostosowanie procesu nauczania do zmieniających się potrzeb rynku pracy, warunków ekonomicznych i rozwoju technologii.

Optymalnie skonstruowany i realizowany system kształcenia zawodowego z wykorzystaniem modułowych programów nauczania (w opinii zarówno ekspertów, jak i przedstawicieli szkół, które wdrożyły i realizują kształcenie wg tego systemu):

- umożliwia przygotowanie aktywnego, mobilnego i skutecznie działającego pracownika gospodarki rynkowej;
- wpływa na poprawę jakości kształcenia zawodowego;
- przyczynia się do stworzenia odpowiednich warunków do innowacyjnego kształcenia, samokształcenia, doksztalcenia i doskonalenia zawodowego;
- umożliwia dostosowanie kształcenia zawodowego do potrzeb dynamicznego rynku pracy.

Mimo niezaprzeczalnych zalet wprowadzanie kształcenia modułowego do szkół następuje stosunkowo powoli (ok. 10% szkół realizuje kształcenie wg tej koncepcji – [Goźlińska 2013]). Przyczyny takiego stanu wynikają m.in. z konieczności przełamywania oporów mentalnych związanych z przywiązaniem do przedmiotowych programów nauczania i wyraźnego podziału na kształcenie zawodowe teoretyczne i praktyczne. Wymagany jest również zwiększony udział w kształceniu nauczycieli posiadających umiejętności praktyczne czy będących pracownikami zakładów pracy. Prawidłowa realizacja kształcenia modułowego musi się opierać również na dobrze wyposażonej bazie techno-dydaktycznej. Inne bariery utrudniające wdrażanie kształcenia modułowego to problemy natury finansowej i organizacyjnej, niesprzyjająca sytuacja formalnoprawna, utrudniona współpraca z pracodawcami czy brak kompleksowej wiedzy na temat tej koncepcji kształcenia.

W związku z tym, że w polskim systemie edukacji zawodowej o wyborze strategii kształcenia (w tym kształcenia modułowego) decydują szkoły, szczególnie istotne wydaje się kompleksowe ich wsparcie w zakresie wdrażania i realizacji koncepcji kształcenia modułowego. Rządową instytucją, zajmującą się promocją i wsparciem w obszarze wdrażania kształcenia modułowego w Polsce, jest Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej [<http://www.kształceniemodulowe.koweziu.edu.pl>]. Natomiast porozumienie większości instytucji działających na rzecz promocji i rozwoju modułowej koncepcji kształcenia zawodowego dla krajowego i europejskiego rynku pracy doprowadziło do powołania Polskiej Sieci Kształcenia Modułowego (PSKM). Zapewnia ona pomoc metodyczną, doradczą, informacyjną, jak również świadczy usługi w zakresie projektowania, wdrażania oraz oceny jakości nowych rozwiązań programowych i organizacyjnych kształcenia modułowego w systemie szkolnej i pozaszkolnej edukacji zawodowej.

Na zakończenie pragniemy jeszcze raz podkreślić, że szkolnictwo zawodowe wymaga ogromnych nakładów finansowych związanych z bazą techno-

dydaktyczną, która i tak nie nadaża za zmianami, jakie zachodzą w zakładach pracy, stąd bez udziału pracodawców w edukacji zawodowej wprowadzone reformy nie przyniosą zamierzonych efektów.

Literatura

- Goźlińska E., Kruszewski A. (2013), *Stan szkolnictwa zawodowego w Polsce – raport*, Warszawa.
- Hejłasz E. (2009), *Wdrażanie modułowych programów nauczania do praktyki szkolnej*, Warszawa.
<http://www.ksztalcaniemodulowe.koweziu.edu.pl>
- Kształcenie zawodowe i ustawiczne – vademecum* (2013), Warszawa.
- Kwiatkowski S.M. (2008), *Kształcenie zawodowe: wyzwania, priorytety, standardy*, wyd. 2 uzup., Warszawa.
- Symela K. (2009), *Poradnik metodyczny dla autorów modułowych programów kształcenia zawodowego*, Radom.
- Założenia projektowanych zmian. Kształcenie zawodowe i ustawiczne. Informator* (2010), Warszawa.
- Zawłocki I. (1999), *The blok-like approach to the process education as one of the direction of optimizing the system of vocational education*. Materiały Międzynarodowej Konferencji Naukowej “Technické vzdelanie ako súčasť všeobecného vzdelania”, Banská Bystrica.
- Zawłocki I. (2000), *Kierunki reformowania polskiego systemu edukacji zawodowej* [w:] *Kształcenie zawodowe: pedagogika i psychologia*, red. T. Lewowicki, J. Wilsz, I. Ziaziun, N. Nyczkało, Częstochowa – Kijów.
- Zawłocki I. (2002), *Wdrażanie reformy polskiego systemu edukacji zawodowej – osiągnięcia i zagrożenia na progu przemian*. Матеріалы V міжнародної науково-практичної конференції „Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців”, Київ – Вінниця.
- Zawłocki I. (2003), *Praktyczne nauczanie zawodu w polskim systemie edukacji* [w:] *Kształcenie zawodowe: pedagogika i psychologia*, red. T. Lewowicki, J. Wilsz, I. Ziaziun, N. Nyczkało, Częstochowa – Kijów.
- Zawłocki I., Niewiadomski K., Nieroba E. (2009), *Edukacja zawodowa – stan aktualny i kierunki zmian* [w:] *Edukacja – Technika – Informatyka. Teoretyczne i praktyczne problemy edukacji technicznej i zawodowej*, red. W. Furmanek, W. Walat, Rzeszów.

Streszczenie

Po dwóch dekadach marginalizacji szkolnictwa zawodowego pojawiają się trendy wskazujące na zatrzymanie tego niebezpiecznego procesu w polskim systemie edukacji. W opracowaniu dokonano ogólnej charakterystyki wprowadzanych aktualnie zmian w szkolnictwie zawodowym, mających na celu wzrost jego efektywności i dostosowania do wymogów dynamicznego rynku pracy, wymuszając jednocześnie wprowadzanie nowych strategii kształcenia. Jedną z nich jest koncepcja kształcenia modułowego, która zdaniem wielu ekspertów

jest skutecznym sposobem na elastyczne dostosowanie oferty kształcenia do rynku pracy.

Słowa kluczowe: kształcenie modułowe, reforma systemu edukacji, szkolnictwo zawodowe.

Modular education in reformed system of vocational education

Abstract

After two decades of vocational education marginalization new trends appear and indicate end of previous dangerous process in Polish education. The paper presents general characteristic of current changes in that particular area in order to increase its efficiency and show how to adapt to the dynamic labor market. One way of it is the concept of modular education which many experts believe is an effective way for flexible adjustment of education for the labor market.

Key words: modular education, education reforms, vocational education.